

Najstariji spomenici hrvatske pismenosti na primjeru Bašćanske ploče

Brozd, Dubravka

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:361607>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
KNJIŽNIČARSTVO

ZAVRŠNI RAD

Osijek, _____

(datum predaje rada)

Ime i prezime

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
KNJIŽNIČARSTVO

**NAJSTARIJI SPOMENICI HRVATSKE PISMENOSTI
NA PRIMJERU BAŠĆANSKE PLOČE**

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Tihomir Živić

Komentor: dr. sc. Marina Vinaj

Pristupnik: Dubravka Brozd

Osijek, rujan 2018

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU	
ZAVRŠNI RAD Znanstveno područje: Društvene znanosti Znanstveno polje: Povijest knjige i knjižnica Znanstvena grana: Knjižničarstvo	
Prilog:	Izrađeno:
	Primljeno:
	MENTOR: Doc. dr. sc. Tihomir Živić KOMENTOR: Dr. sc. Marina Vinaj
	Mj: Osijek
	Broj priloga:
	PRISTUPNIK: Dubravka Brozd

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Iliri i Kelti, te nastanak glagoljice.....	2
3. Bašćanska ploča.....	3-4
3.1. Izgled Bašćanska ploče.....	4
3.2. Nastanak Bašćanske ploče.....	5
3.3. Tekst Bašćanske ploče.....	6
3.4. Pismo Bašćanske ploče.....	6-7
3.5. Uglata glagoljica.....	7
4. Teorije o nastanku glagoljice.....	8
5. Transliteracija.....	9
5.1. Transliteracija Branka Fučića.....	9
6. Transkripcija Stjepana Damjanovića.....	10
7. Prijevod Milana Moguš na suvremeni hrvatski jezik.....	10
8. Objašnjenje teksta Bašćanske ploče.....	11
9. Kombiniranje glagoljičnih i latiničnih slova na Ploči.....	12
10. Jezik Bašćanske ploče.....	13-14
11. Naglasak u tekstu Bašćanske ploče.....	14
12. Sveta Lucija i sveti Mikula.....	15
13. Vremenska odrednica.....	15
14. Bašćanska ploča kao književno djelo.....	16-17
15. Bašćanska ploča kao kulturalni spomenik.....	18
16. Bašćanska ploča u Europi.....	18
17. Bašćanska ploča kao pravno legalni dokument.....	19
18. Zaključak.....	20
19. Bibliografija.....	21-22

Sažetak

U ovom radu prikazati će se jedan od najstarijih spomenika hrvatske pismenosti. Bašćanska ploča, koja je jedan od najznačajnijih povijesnih spomenika s brojnim funkcijama. Prikazana će biti njena primarna funkcija, te različita gledišta s kojih je možemo proučavati. Bašćanska ploča je kulturni spomenik, jezični i pravni dokument, te književno djelo. Možemo reći čak da je Ploča i umjetničko djelo. Ploča nas je upoznala sa pismom (obla glagoljica) koje je nastalo zbog širenja vjere među Slavenima, pa tako i među Hrvatima. Kasnije, obla glagoljica je preoblikovana i naziva se uglata glagoljica ili hrvatska glagoljica iz razloga što je nastala na području Hrvatske. Ploča je pisana prijelaznim tipom glagoljice, iz oble u uglatu, te sadrži i neka latinička slova. U radu će se također i obraditi glagoljica te njen nastanak.

Ključne riječi: Bašćanska ploča, pismo Bašćanske ploče, glagoljica, obla glagoljica, uglata glagoljica.

Summary

This paper will be present one of the oldest Croatian literary monuments. The Baška tablet, which is one of the most important historical monuments with many functions. Here will be presented its primary function and the different perspectives from which we can study it. The Baška tablet is cultural monument, a linguistic and legal document, and a literary work. We can say that the Tablet is also a work of art. The Tablet informed us with the script (Glagolitic), which is made because of the spread of the religion among Slavic people, even among the Croats. Later, Glagolitic was transformed and it was called the Croatian Glagolitic and that is because it was created in the territory of Croatia. The Tablet is written with a transitional glagolitic type, from Glagolitic to Croatian Glagolitic, and it contains some Latin letters. In the paper it will be written about Glagolitic and its occurrence.

Keywords: The Baška tablet, the Baška tablet script, Glagolitic, Croatian Glagolitic

1. Uvod

Legende o nastanku Hrvata govore o petorici braće i dvije sestre, među kojima se jedan od petorice braće zvao Hrvat. Vjerojatnija teorija, odnosno legenda o Hrvatima je ta da su plemena Hrvata živjela na brdovitom području između Krakova u Poljskoj i Lavova u Ukrajini. Ime su dobili po riječi hrbat, koja označava vrh brijega. No, to su samo legende, a Hrvati kao narod su doselili na današnje prostore Hrvatske nakon velike seobe naroda i narod su koji spadaju u južnoslavensku skupinu, Hrvati govore hrvatskim jezikom koji spada među južnoslavenske jezike. Uz hrvatski jezik ostali južnoslavenski jezici su slovenski, bošnjački, crnogorski, srpski, makedonski i bugarski.

Pisma kod Hrvata su glagoljica i latinica, no u srednjem vijeku bili su trojezičan i tropismen narod. Hrvatski najstariji spomenici su bili pisani latinskim, staroslavenskim i starohrvatskim jezikom na latinici, glagoljici i bosančici, koja je hrvatska ćirilica. Latinica je najstarije pismo kada je riječ o hrvatskim prostorima, a koja se koristi i danas, no glagoljicom su pisani najstariji tekstovi.

Hrvati sežu daleko u povijest i zbog toga su narod bogat kulturom, materijalnim i duhovnim dobrom. Spomenici su jedan od brojnih dobara koje prikazuju Hrvate kao narod i kako su živjeli u određenom vremenskom periodu. Bašćanska ploča kao jedan od tih spomenika je najbolji primjer hrvatske pismenosti. Ona je najstariji spomenik hrvatske pismenosti i još uvijek je tema brojnih istraživanja i vjerojatno će uvijek i biti. Bašćansku ploču možemo gledati kroz tri različita područja: političko, društveno te kulturno. Bašćanska ploča je spomenik koji u sebi nosi više elemenata od umjetničkog, pravnog, jezičnog, pismenog pa sve do povijesnog.

Zbog takvih stvari nije ni čudo što i dan danas Bašćanska ploča izaziva toliku zainteresiranost i fasciniranost kod ljudi. To nije samo zato što ona označava našu kulturu i povijest, već označava nešto veće od toga. U ovom završnom radu pokušat ću prikazati i objasniti, što je bolje moguće, hrvatsku pismenost te Bašćansku ploču, njena područja i elemente.

2. Iliri i Kelti, te nastanak glagoljice

Iliri su bili skupina naroda koja je živjela na Balkanskom poluotoku. Neke ilirske skupine, nakon napada Kelta na njihovo područje, miješale su se s njima. Kelti su bili također skupina naroda koji su bili naseljeni na području sjeverno od rijeke Marne (Francuska) i otuda kreće njihovo širenje. Iako su Slaveni poslije nastanili Balkanski poluotok, odnosno nekadašnje rimske provincije Dalmaciju i Panoniju u srednjem vijeku, bili su nazivani Ilirima. Razlog tome je što su se u Panoniji miješali sa ilirsko-keltskim stanovništvom, a u Dalmaciji sa romaniziranim stanovništvom. Zbog toga preci današnjih Hrvata susreli su se s kršćanstvom, latinskim jezikom, te latinicom. Pokršćavanje Slavena, pa tako i Hrvata, nije bilo lako baš iz razloga jer nisu znali latinski jezik.

Moravski knez Rastislav, zbog straha od germanizacije svog naroda, zamolio je bizantskog cara Mihaela III. da mu pošalje svećenike koji će na slavenskom jeziku propovijedati kršćansku vjeru. U Moravskoj zemlji kršćanstvo je već postojalo, no na čelu su bili bavarski svećenici i zbog njihovog utjecaja knez Rastislav je s razlogom strahovao. Car Mihael III. poslao je knezu Rastislavu dva barata, Konstantina (Ćirila) i Metoda. Konstantin je sredinom 9. stoljeća sastavio pismo za Slavene, glagoljicu (oblu), jer kao narod pismo nisu imali. Također su prevodili mnoga liturgijska djela, obredne knjige za molitvu te tako izvršavali širenje kršćanstva na slavenskom jeziku. Kod Hrvata glagoljica se zadržala sve do 19. stoljeća uz neke preinake.

Hrvati su oko 10. i 11. stoljeća općeslavenski jezik prilagodili narodnom hrvatskom jeziku, a također su stvorili hrvatsku inačicu glagoljice, uglatu glagoljicu. *Ćirilica je jedna od dviju slavenskih azbuka. Za razliku od glagoljice, ćirilica je opstala kao službeno pismo mnogih slavenskih naroda.* Vjeruje se da su je stvorili Ćirilovi učenici i dali pismu ime po njemu. Hrvatski jezik od 12. stoljeća počinje koristiti posebni tip ćirilice koja se naziva bosančica (hrvatska ćirilica). Od 14. stoljeća Hrvati su se počeli koristiti i latinicom, do tad je latinicom bio zapisivan samo latinski jezik, a glagoljica slabi, sve se manje koristi, te na kraju iz uporabe izlazi u 19. stoljeću. Hrvati u srednjem vijeku su bili trojezičan i tropismen narod. Koristili su se latinskim jezikom, staroslavenskim (općeslavenski jezik), te starohrvatskim jezikom. Za pismo su koristili, kao što sam već navela, latinicu, glagoljicu i ćirilicu.

3. Bašćanska ploča

Bašćanska ploča je tema koja stalno privlači mnogobrojne istraživače. Na tome spomeniku je prvi puta, da je poznato, uklesana riječ hrvatski, koja je povezana sa hrvatskim kraljem Dmitrom Zvonimirom. Po tome Bašćanska ploča je i "prvi krsni list hrvatskoga naroda na hrvatskom jeziku" (Margetić, 5). Bašćanska ploča nađena je u crkvi sv. Lucije u Jurandvoru, u Baškoj dolini na otoku Krku.

Slika 1. Zvonimir, kralj hrvatski

Ona je najpoznatiji, te jedan od najvažnijih spomenika hrvatske kulture, pisana prijelaznim oblikom glagoljice oko 11. ili 12. stoljeća, oko 1105. godine, a nađena je 15. rujna 1851. godine od strane bašćanskog bogoslova, a kasnije i župnika Petra Dorčića. Ivan Kukuljević Sakcinski je Bašćansku ploču predstavio znanosti, a 1865. godine Bašćansku ploču je djelomično pročitao krčki kanonik Ivan Crnčić, a potpuno je pročitana 1875. godine. Za to je zaslužan Franjo Rački.

Bašćanska ploča bila je prvotno ugrađena kao lijevi plutej u ogradu koja je dijelila prezbiterij (prostor za svećenstvo) od crkvene lađe (prostor za puk) u benediktinskoj crkvi sv. Lucije. To znači da je Bašćanska ploča prvobitno imala svrhu pregradne ploče, odnosno sama činjenica "da je ploča lijevi plutej oltarne pregrade, upućuje na naglašenu, svečanu funkciju." (Žagar, 11)

Kasnije je ploča bila u podu crkve, vjerojatno se koristila kao građevinski materijal, i zbog toga je došlo do oštećenja na ploči. "Ploča je opsegom najveći kameni spomenik s uklesanim glagoljskim slovima, i k tome još s vrlo bogatim sadržajem koji trajno izaziva interdisciplinarnu znanstvenu pozornost" (Margetić, 7). "Godine 1934. Bašćanska je ploča,

koja se najčešće nazivlje i najznačajnijim spomenikom hrvatske pisane riječi, uz brojne peripetije, prenesena u Zagreb, u atrij Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti." (Žagar, 13). Ploča je danas oštećena i napukla na tri djela, a jedan dio bordure u gornjem desnom uglu i nedostaje. Zbog takvog stanja postoje različita čitanja, no, većina autora se slaže kako Bašćanska ploča prikazuje darovnicu kralja Zvonimira.

3.1. Izgled Bašćanske ploče

Bašćanska ploča je izrađena od bijelog vapnenca, teži oko 800 kilograma, široka je 199 centimetara, a visoka je 99,5 centimetara, te debljinom seže do 9 centimetara. Na njoj se nalaze 402 slova i 107 riječi. " Pisana je prijelaznim tipom glagoljskog pisma - od starije oble (ili poluoble) prema uglatoj stilizaciji " (Hercigonja, 35). Gornji rub ploče je ukrašen vinovom lozom, odnosno vinova lozica se prostire s lijeve na desnu stranu ploče. Ima jedanaest lozica, a one najvjerojatnije označuju stoljeće u kojem je Bašćanska ploča nastala.

Slika 2. Bašćanska ploča

3.2. Nastanak Bašćanske ploče

Da bi shvatili zašto je došlo do izrade Bašćanske ploče moramo si predložiti sliku tadašnje političke scene. Tada je postojala kraljevina Hrvata i Dalmatinaca, gdje je Petar Krešimir IV. bio na čelu. Rimska crkva je bila na velikoj snazi i imala velike utjecaje na politička događanja, te političke odluke. Petar Krešimir IV. se prvo sam prozvao kraljem Hrvata i Dalmatinaca, no kasnije je dobio i papino (Nikola II.) priznanje njegove vlasti nad Dalmacijom, koja je do tada bila pod Bizantom. S tim priznanjem je dobio "međunarodnopravno opravdanje da usmjeri svoja nastojanja za postizanjem realne vlasti i nad tim dijelom jedinstvenog kraljevstva Hrvatske i Dalmacije, regnum Croatiae et Dalmatiae kako ga Krešimir naziva približno od 1060.god." (Margetić, 22).

Nakon nekog vremena papa se htio riješiti Petra Krešimira jer papa kao vrhovnik rimske crkve u Dalmaciji je želio ostvariti što veći i izravniji utjecaj i to preko splitskog nadbiskupa Lovre. Lovro je 1068. godine osnovao samostan benediktinki u Splitu te "donosi odluke s nedvojbeno javnopravnim značajkama: on oslobađa samostan od pomorskih dažbina i dodjeljuje mu neke zemlje." (Margetić, 23). Takav način odlučivanja, kakvo je preuzeo sam nadbiskup Lovro, je pripadalo kralju i naravno da se to Petru Krešimiru nije svidjelo, te se udaljio od pape. Papa je pomno organizirao diplomatsku i vojnu akciju na Petra Krešimira IV. Tako je 1074. godine Petar Krešimir bio uhvaćen.

Poznato je bilo da je Zvonimir kao ban bio nametnut Krešimiru, tako da Zvonimir daje prisegu papi 1075. godine, a od 1071. do 1072. snaga i vlast Petra Krešimira se gubi i već tada Zvonimir postaje glavna realna snaga u kraljevini Hrvata i Dalmatinaca. Zvonimir je umro 1088. godine u proljeće, njegov nasljednik bio je Stjepan II. Tijekom godine 1105. Dalmacija je pripala Kolomanu, ugarskom kralju. Godina koja je napisana na početku Bašćanske ploče je 1105., a u trećem retku na ploči se spominje kralj Zvonimir, kralj hrvatski, također u petom i šestom retku spominju se poslanici Zvonimira, krčki župan i njegov brat. Time se željelo prikazati kako otok Krk pripada hrvatskom kraljevstvu. No, te iste godine dolazi ugarska vojska na Krk i uvlači ih u pokušaj osvajanja Raba. Glagoljica je tada pomalo oslabila, a latinski se počinje osjetiti i zbog toga se na drugom dijelu Bašćanske ploče vidi uz vrlo izražene elemente stare oble glagoljice i latinska slova. Pravu vlast na Krku je zapravo imao Bartol iz obitelji Krčkih knezova (kasnije zvane, od 15. stoljeća, Frankapanima), no čim je ugarske nazočnosti nestalo na području Krka tada je glagoljica ponovno nastavila svoj razvoj.

3.3. Tekst Bašćanske ploče

Tekstovi pisani na papir rukom "uvijek su bili privlačnija i zahvalnija građa filolozima i paleografima od epigrafskih spomenika." (Fučić, 277). Natpisi uklesani u kamen su većinom kratki i ne sadrže sva slova, odnosno siromašniji su od pisana dobra. Razlozi tome su što su većinom osobe, odnosno autori ili prepisivači, bili puno više obrazovaniji od klesara. Nepismen ili polupismen klesar koji tekst kleše u kamen zapravo ga tretira kao sliku i to je uzrok "onih brojnih pogrešaka i odstupanja koje zapažamo na natpisima od antike do danas" (Fučić, 277). Bašćanska ploča ima relativno dug tekst s obzirom da je klesan na kamenu. Postala je glavna tema među istraživačima, vrednovali su je kao "spomenik drevne glagoljice" (Fučić, 238).

Ivan Črnčić i Franjo Rački dali su veliki doprinos u daljnjem istraživanju Bašćanske ploče. Oni su u tekstu Bašćanske ploče otkrili da ima puno oštećenja i skraćenih riječi, no zahvaljujući brojnim istraživačima mnoge su nejasnoće uklonjene, ali i dalje zbog oštećenja neke riječi nisu poznate. Transliteraciju Bašćanske ploče napravio je Branko Fučić, transkripciju Stjepan Damjanović, odnosno kako izgovoriti tekst, a za prijevod na suvremeni hrvatski jezik zaslužan je Milan Moguš.

3.4. Pismo Bašćanske ploče (Glagoljica)

Tekst Bašćanske ploče pisan je prijelaznim tipom glagoljice, iz oble u uglatu. Glagoljica je nastala za slavenski narod radi širenja kršćanske vjere, a njen autor je Konstantin (Ćiril). Glagoljica zauzima posebno mjesto u našoj kulturi i književnosti. Uz ćirilicu, glagoljica je jedno od dvaju slavenskih pisama.

Glagoljica je nastala sredinom 9. stoljeća, a kod Hrvata se zadržala sve do 19. stoljeća kada je već veliki utjecaj imala latinica koja je djelovala već od 16. stoljeća. Za razliku od ćirilice glagoljica ne pokazuje sličnosti ni sa kojim povijesnim pismom. Ona se smatra najstarijim pismom slavenskog jezika. *Naziv glagoljica prvi je put zasvjedočen u tal. pismu Franje Glavinića rim. Propagandi 11. I. 1626., a koristi se učestalije tek od XIX. st; izveden je prema glagolu glagoljati, koji, osim svojeg izvornog značenja govoriti, označuje i obavljanje službe Božje na starosl. jeziku.* Postoje dva tipa glagoljice, obla i uglata. Obla glagoljica je ona koja je stvorena radi širenja kršćanstva i radi pokršćavanja Slavena i poznata je među tim narodom.

Uglatu glagoljicu možemo još nazvati i hrvatskom glagoljicom jer je ona nastala na našem području oko 12. stoljeća. Bašćanka ploča, glagoljaški spomenik, prikazuje prijelaz glagoljice.

Ⲁ	A	1	Ⲡ	Ð	30	Ⲥ	F	500
Ⲃ	B	2	Ⲣ	K	40	Ⲧ	H	600
Ⲅ	V	3	Ⲥ	L	50	Ⲩ	(O)	700
Ⲇ	G	4	Ⲧ	M	60	Ⲫ	(Š)Ć	800
Ⲉ	D	5	Ⲩ	N	70	Ⲭ	C	900
Ⲋ	E	6	Ⲫ	O	80	Ⲯ	Č	1000
Ⲍ	Ž	7	Ⲭ	P	90	Ⲱ	Š	
Ⲏ	Dz	8	Ⲯ	R	100	Ⲳ	(poluglas)	
Ⲑ	Z	9	Ⲱ	S	200	Ⲵ	JA, (I)JE	
Ⲓ	(I)	10	Ⲳ	T	300	Ⲷ	Ju	
Ⲕ	I	20	Ⲵ	U	400	N/A	J	

Slika 3. Obla glagoljica

3.5. Uglata glagoljica

Uglata glagoljica, još nazivana i hrvatskom glagoljicom, mlađa je inačica oble glagoljice. Naziva se hrvatskom glagoljicom iz razloga što je nastala u 11. stoljeću na području Hrvatske.

Ⲁ	A	1	Ⲡ	Ð	30	Ⲥ	F	500
Ⲃ	B	2	Ⲣ	K	40	Ⲧ	H	600
Ⲅ	V	3	Ⲥ	L	50	Ⲩ	(O)	700
Ⲇ	G	4	Ⲧ	M	60	Ⲫ	(Š)Ć	800
Ⲉ	D	5	Ⲩ	N	70	Ⲭ	C	900
Ⲋ	E	6	Ⲫ	O	80	Ⲯ	Č	1000
Ⲍ	Ž	7	Ⲭ	P	90	Ⲱ	Š	
Ⲏ	Dz	8	Ⲯ	R	100	Ⲳ	(poluglas)	
Ⲑ	Z	9	Ⲱ	S	200	Ⲵ	JA, (I)JE	
Ⲓ	(I)	10	Ⲳ	T	300	Ⲷ	Ju	
Ⲕ	I	20	Ⲵ	U	400	Ⲹ	J	

Slika 4. Uglata glagoljica

4. Teorije o nastanku glagoljice

Postoje mnoge teorije o nastanku glagoljice, ali možemo ih svrstati u tri kategorije: egzogene, egzogene - endogene i endogene teorije.

1. EGZOGENE TEORIJE (Teorije koje za svaki glagoljični znak traže uzor izvana u nekom drugom pismu)

U ovoj teoriji zastupljeno je mišljenje da je glagoljica nastala od nekog drugog pisma, odnosno da je glagoljica nastala od grčkog alfabeta. Za tu teoriju su se zalagali engleski lingvist Isaac Taylor i hrvatski jezikoslovac Vatroslav Jagić. Radi njihovog zalaganja ta teorija je još poznata pod nazivom Taylor - Jagićeva teorija.

2. EGZOGENE—ENDOGENE TEORIJE (Teorije koje zastupaju mišljenje da se autor glagoljice ugledao na druga pisma, ali postoje elementi glagoljične strukture koji se ponavljaju)

Ove teorije zastupaju mišljenje da je jedan čovjek autor glagoljice. Mišljenje ove teorije je da se prvotna glagoljica sastojala od dva niza grafema. Misli se da je jedan dio nastao unutar, a drugi da je uveden izvana. U ovoj teoriji za autora pisma smatra se Konstantin.

3. ENDOGENE TEORIJE (Teorije koje zastupaju mišljenje da nema utjecaja drugih pisama na glagoljicu)

U ovim teorijama zastupljeno je mišljenje da je glagoljica originalno pismo, što znači da nije bilo nikakvih vanjskih utjecaja. Jedan autor, Konstantin, jedno originalno pismo, glagoljica, sastavljeno za slavenski narod.

5. Transliteracija

Transliteracija je prenošenje znakova iz jednog pisma u drugo, pri čemu se ne vodi računa o izgovoru, odnosno, prenosi se znak na znak. Transliteracija Bašćanske ploče na latinicu, prema Branku Fučiću, glagoljički natpis nema razmaka između riječi, zareza i oznaka kraja rečenice. Dijelovi u uglatim zagrada su rekonstruirani, to znači da je na tim dijelovima ploča oštećena, a u oblim zagrada je ono što je klesar namjerno ili slučajno izostavio. JU je jedno glagoljičko slovo, Ъ je JOR, znak kojim je označavan /ə/, tako zvan poluglas.

5.1. Transliteracija Branka Fučića

1. A[ZЪ] [VЪ IME O]TCA I S(I)NA [I S]V(E)TAGO DUHA AZЪ
2. OPAT[Ъ] DRЪŽIHA PISAHЪ SE O LEDI[N]Ê JUŽE
3. DA ZЪVЪNIMIRЪ KRALЪ HRЪVATЪSKЫ [VЪ]
4. DNI SVOĘ VЪ SVETUJU LUCIJU I SV(E)[DO]-
5. MI ŽUPANЪ DESIMRA KRЪ[BA]VÊ MRA[TIN]Ъ VЪ LI-
6. CÊ PRBЪNEBŽA [S]Ъ POSL[Ъ] VIN[(O)DO]LÊ [ÊK](O)VЪ V O-
7. TOCÊ DA IŽE TO POREČE KLЪNI I BO(G) I .BĬ. AP(OSTO)LA I .G. E-
8. VAN(ĴE)LISTI I S(VE)TAÊ LUCIÊ AM(E)NЪ DA IŽE SDÊ ŽIVE-
9. TЪ MOLI ZA NE BOGA AZЪ OPATЪ DBROVITЪ ZЪ-
10. DANЪ CRÊKЪVЪ SIJU I SVOEJU BRATIJU S DEV-
11. ETIJU VЪ DNI KЪNEZA KOŠЪMЪTA OBLAD-
12. AJUČAGO VЪSU KЪRAINU I BÊŠE VЪ TЪ DNI M-
13. IKULA VЪ OTOČЪCI [SЪ S]VETUJU LUCIJU VЪ EDINO

6. Transkripcija Stjepana Damjanovića

1. Az v ime Otca i Sina i Svetago Duha. Az
2. opat Držiha pisah se o ledinje juže
3. da Zvānimir kralj hrvatski v
4. dni svojien v svetuju Luciju i svedo-
5. mi: župan Desimra Krbavje, Mratin v Li-
6. cje, Pribnebža s posl Vinodolje, Jakov v o-
7. tocje. Da iže to poreče, klui j Bog i .bī.(=12) apostola i .g.(= 4) e-
8. vanjelisti i svetaja Lucija. Amen. Da iže sdje žive-
9. t, moli za nje Boga. Az opat Dobrovit z-
10. dah crikāv siju i svojeju bratiju s dev-
11. etiju v dni kneza Kosmāta oblad-
12. ajućago vsu Krajinu. I biše v t dni M-
13. ikula v Otočci s svetuju Luciju v jedino.

7. Prijevod Milana Moguša na suvremeni hrvatski jezik

Ja, u ime Oca i Sina i Svetoga Duha.
Ja opat Držiha pisah ovo o ledini koju
dade Zvonimir, kralj hrvatski,
u svoje dane svetoj Luciji
pred svjedocima: županom Desimirom iz Krbave, Mratinom iz Like,
Pribenežom poslanikom iz Vinodola, Jakovom iz otoka.
Tko to porekne, neka ga Bog prokune i 12 apostola i
4 evanđelista i sveta Lucija. Amen.
Da tko ovdje živi, moli za njih Boga.
Ja opat Dobrovit zidam ovu crkvu sa svoje devetero
braće u dane kneza Kosmata koji je
vladao cijelom Krajinom. I u te dane bio je (samostan)
sv. Mikule u Otočcu sa svetom Lucijom u zajednici

8. Objašnjenje teksta Bašćanske ploče

1. Tekst započinje invokacijom, zazivanjem Boga
2. Opat Držiha govori u prvom licu i kaže kako piše o ledini (neobrađenoj zemlji)
3. koju je hrvatski kralj Zvonimir darovao
4. u svoje vrijeme svetoj Luciji
5. U petom retku spominju se svjedoci, župan Desimir (čitanje imena sporno) jer istraživači nisu sigurni da li je Desimir, Desila ili Desida te Mratinac iz Like, koji je bio lički župan
6. U šestom retku se također navode svjedoci: Pribineg u Vinodolu i Jakov u otoku
7. Ovdje govori ako netko to darivanje zaniijeka, odnosno porekne, da ga Bog i 12 apostola prokune
8. četiri evanđelista i sveta Lucija, također.
9. Tu napominje da tko god bude živio, od redovnika, u samostanu moli Boga za darivatelja i za sudionike u činu darivanja.
10. Opat Dobrovit govori da je s devetero redovnika zidao crkvu sv. Lucije
11. U vrijeme kada je vladao Kosmat
12. koji je vladao cijelom krajinom
13. U zadnjem retku je obavijest da je sveti Mikula bio u zajednici sa svetom Lucijom

Iz teksta se može zaključiti da je ploča bila klesana u dva različita razdoblja, vjerojatno je nastala u rasponu upravljanja dvaju opata, Držihe i Dobrovita. Također, možemo vidjeti da je u prvom dijelu Ploče kralj Zvonimir darovao zemlju u svoje vrijeme, što označuje da je Ploča pisana poslije smrti kralja Zvonimira. Drugi dio teksta prikazuje, odnosno, spominje vladara Kosmata koji je vladao tom cijelom krajinom. To znači da se odupire stranoj vlasti, odnosno da prestaje vladavina stranih vladara, te da je obitelj Krčkih knezova preuzela vlast nad otokom.

9. Kombiniranje glagoljičnih i latiničnih slova na Ploči

U Bašćanskoj ploči usporedno s glagoljičnim slovima javljaju se i latinička i neka ćirilična slova (I, M, N, O, T, V). Vjeruje se da je razlog tome što se tijekom vladavine Kolomana nad Dalmacijom pojavila Ugarska vojska koja je htjela osvojiti uz Krčane otok Rab. U to vrijeme se pojavio u sv. Luciji prougarski benediktinac kojeg je glagoljica podsjećala na samostalnu Kraljevinu Hrvatsku i Dalmaciju.

Stvar je u tome što Ploča nije pisana od jednom, već od dva dijela. Drugi dio Ploče, uz daljnje korištenje glagoljice, sve više i više sadržava latinička slova. To se može jedino pripisati ondašnjoj političkoj sceni koja je nastupila kada je drugi dio Bašćanske ploče pisan. Slovo I na Ploči ima dva oblika, jedan stariji koji se izravno povezuje na oblu glagoljicu, te jedan noviji, odnosno latinično I.

Za slovo M, ono se pojavljuje kao stari oblik do petog retka, a latinično slovo M pojavljuje se tek u osmom retku.

Latinično slovo N pojavljuje se samo u posljednja dva retka, a staro glagoljično slovo N se nalazi u ostalom djelu teksta.

Zatim starije slovo O se koristi sve do devetog retka, a nakon devetog zamjenjuje ga latinično O, iako se staro slovo O pojavljuje još u riječima "boga" i "opat".

Latinično slovo T pojavljuje se tek u desetom retku u riječi "bratiju". Navodno jedno jedino ćirilično slovo koje se spominje u Ploči je slovo V i to u 13 retku.

10. Jezik Bašćanske ploče

Bašćanska ploča dokumentira tadašnji živi hrvatski jezik, "Jezik je hibridan: sjedinjuje osobine hrvatskog tipa staroslavenskog jezika te hrvatskog narodnog (čakavskog) jezika onog vremena" (Žagar, 14) Zanimljivost kod Bašćanske ploče je ta da "Ploča počinje i završava prvim i posljednjim slovom grčkog alfabeta kao uređajne relacije, bez obzira na to što je u našem tekstu prvo slovo glagoljsko a zadnje latiničko." (Stamać, 22) To znači da počinje sa slovom A, a završava slovom O, kao u grčkom alfabetu alfa i omega, što označava početak i kraj.

Iako rijetko nalazimo djela i radove o samom jeziku Bašćanske ploče tvrdnje koje prate Ploču su "da je Bašćanska ploča najstariji hrvatski glagoljični epigrafi i da je Ploča najstariji spomenik hrvatskog jezika." (Damjanović, 217). Bašćansku ploču možemo nazvati jezičnim dokumentom jer svjedoči o stupnju razvoja hrvatskog jezika. Ploča kao takva pisana je u skladu sa ondašnjim zakonom, zakonom otvorenih slogova. To je zakon tipičan za staroslavenski jezik. Zakon određuje da svaki slog završava sa samoglasnikom. " Pogledajmo samo tri prva retka:

1. a - zъ vъ i - me o - тъ - ca i si - na i sve - ta - go du - ha a - zъ
2. o- pa - тъ drъ - ži - ha pi - sa- hъ se o le - di - ně ju - že
3. da zъ - vъ - ni - mi - rъ kra - lъ hrъ - va - тъ - sky vъ" (Damjanović, 218)

Bašćanska ploča ima vrlo malo odstupanja, ali niti jedno nije protiv zakona otvorenih slogova. Na primjer " u izrazu v otocê prijedlog v je sam, bez samoglasnika" (Damjanović, 218). Stvar je u tome da su neke dvosložne riječi postale jednosložne, te su tako automatski imale na kraju samoglasnik i nisu kršile norme.

Primjer na kojemu najbolje vidimo da se na Ploči koristio mjesni dijalekt, odnosno čakavsko narječje je crêkъvъ (crikva ili crikva). U štokavskom narječju koristi se imenica crkva, pa je to još jedan dodatan dokaz da je Ploča pisana čakavskim narječjem i ukazuje na istinski hrvatski jezik. " Kako u staroslavenskom korijen te imenice nema jata pa akuzativni oblik glasi crъkъvъ, a od onoga na Ploči razlikuje se i po tome što na kraju ima jer (ъ) a ne jor (ъ)" (Damjanović, 219).

Na Ploči ne postoje dva poluglasa, već samo tvrdi ѣ što ukazuje na odstupanje od klasičnih staroslavenskih normi, no nema odstupanja normi hrvatskostaroslavenskoga jezika. Staroslavenski jezik kojim je Bašćanska ploča također pisana, nazivan je i crkvenoslavenski

ili općeslavenski jezik. Poznato je da su u crkvenoslavenske tekstove ulazili i hrvatski glasovi, oblici i riječi pa su ti staroslavenski tekstovi postajali sve bliži tadašnjem narodnom hrvatskom jeziku.

Promjena koja je također vidljiva na Bašćanskoj ploči je prijelaz fonema y u i. Misli se da su se fonemi y i i spojili u jedan fonem s dvjema glavnim varijantama od kojih se fonem i nalazi iza mekih suglasnika, a fonem y se nalazio iza tvrdih suglasnika. Zanimljivost koju Damjanović također naglašava je kako je napisan kralj hrvatski "kralъ hrъvatsky", to ukazuje na vlastitost hrvatskog jezika. Da je pisano staroslavenskim, odnosno da je Ploču pisao staroslavenski autor stavio bi "kralъ hrъvatъ". S tim primjerom ukazuje se na konstrukciju s posvojnim pridjevima.

11. Naglasak u tekstu Bašćanske ploče

Kao što je već navedeno, Bašćanska ploča pisana je čakavskim narječjem i tako se treba čitati. Ona je prvi dokument kojim mi spoznajemo vlastiti jezik. Većina dokumenata i važnih kulturnih pisanih dobara su na štokavskom jer je ono najrasprostranjenije i vodi se kao univerzalno narječje kojim se djela pišu.

Ѧ, Ѧ	A (az)	1	Ѧ, Ѧ	O (on)	80
Ѣ	B (buki)	2	Ѣ	P (pokoi)	90
Ѧ, Ѧ	V (vidi)	3	Ѣ	R (rci)	100
Ѧ	G (glagole)	4	Ѣ	S (slovo)	200
Ѧ	D (dobro)	5	Ѣ, Ѣ	T (trdo)	300
Ѣ	E ((j)est)	6	Ѣ	U (uk)	400
Ѣ	Ž (živite)	7	Ѣ	H (hir)	600
Ѣ	Z (zemla)	9	Ѣ	Št, Šć, Ć (šća)	800
Ѣ	Ĭ (iže)	10	Ѣ	C (ci)	900
Ѣ, I	I (i)	20	Ѣ, Ѣ	Č (črv)	1000
Ѣ	K (kako)	40	Ѣ	Š (ša)	
Ѣ	L (ljudi)	50	Ѣ, Ѣ	poluglasovi (jor, jer)	
Ѣ, Ѣ	M (mislite)	60	Ѣ	Ja, Je (jat)	
Ѣ, Ѣ	N (naš)	70	Ѣ	Ju (jus)	
			Ѣ	jest-je	

Slika 5. Tablica hrvatskih glagoljičkih slova s Bašćanske ploče

12. Sveta Lucija i sveti Mikula

Povlačilo se pitanje čemu služi obavijesti koje je dao opat Dobrovit da je sagradio crkvu s devet redovnika, te da je Mikula bio u zajednici sa svetom Lucijom. Istraživači su prvo mislili da je zadnji redak koji govori o Mikuli i sv. Luciji naknadno dodan jer je bilo nešto mjesta, pa su htjeli to ispuniti, ali kasnije su shvatili da je rečenica morala imati neki smisao, neko značenje. Tada je samostanska zajednica mogla obuhvaćati mali broj redovnika, točnije tri ili četiri. Takav "sustav" samostana nazivao se domus simplex. Nakon što bi se zajednica brojčano povećala dobili bi ime domus formata. Naime, za postizanje tog imena potrebno je najmanje 12 redovnika te još jedan, opat, koji je na čelu. Tako saznajemo iz Bašćanske ploče da je Dobrovit opat, koji je sa svojih devet redovnika sagradio crkvu, što znači da su oni bili domus formata. No, ako je potrebno najmanje 12 redovnika sa opatom na čelu za domus formatu, kako je onda to moguće da je Dobrovit opat i ima takvu samostansku zajednicu sa samo devet redovnika? Odgovor upravo leži u 13. retku. Rečenica o Mikuli nije stavljena samo da bi se ispunila praznina, kako se prvobitno mislilo, već napomena o Mikuli govori " zajednica sv. Lucije s "Mikulom" tumači i opravdava postojanje opata u samostanu sv. Lucije, koji bez samostana "Mikula" ne bi bio domus fromata" (Margetić, 37).

13. Vremenska odrednica

Do 1088. godine kralj Zvonimir je darovao neobrađeno zemljište sv. Luciji.

Nakon darovane zemlje, krbavski župan Desila i njegov brat su uveli samostan u taj posjed i tako samostan postaje vlasnik toga zemljišta.

U doba kneza Kosmata, negdje do 1092. godine, opat Dobrovit sa svojih 9 redovnika gradi crkvu svete Lucije.

Početkom 1105. godine opat Držiha sastavlja predložak za Bašćansku ploču.

Misli se da je Bašćanska ploča bila klesana poslije Zvonimirove smrti jer opat Držiha govori o tome događaju u prošlosti.

14. Bašćanska ploča kao književno djelo

Do sad je Bašćanska ploča bila "predmet paleografskog, historijskog, uže filološkog promatranja" (Stamać, 17), ali u posljednje vrijeme Bašćanska ploča se počela promatrati i kao književno djelo. Bratulić je jedan od istraživača koji je isticao 1970. godine da Bašćanska ploča nosi odlike književnog izražavanja. Sva imena koja se navode u tekstu na Bašćanskoj ploči, možemo reći da predstavljaju važnost u društvu, odnosno neku vrstu anarhije. Kralj Zvonimir, opat Držiha, opat Dobrovit.

Bašćanska Ploča je vrijedan spomenik na kojem su uočene literarne vrijednosti: "ritmička organizacija stare proze (isokolone: logičko-misaoni članci i govorno-akcenatske cjeline kao rimotvorni elementi; ritmičko-figuralna sredstva poput anafore, asonance, homeoteleuta, polisindeta ili pak sintaktički paralelizam u funkciji ostvari-vanja ritmičkog kontinuiteta, pulsiranja iskaza)" (Stamać, 2). Zanimljivost Ploče je ta da se sastoji od 402 slova, odnosno 107 riječi, a Bog je pedeseta riječ koja je napisana na ploču i to po sredini ploče.

Ante Stamać navodi kako je Bašćanska ploča svojim kompozicijskim svojstvima tipična isprava u književnogenološkom smislu. Bašćanska ploča je najznamenitiji spomenik rane hrvatske kulture i pismenosti. Ona predstavlja prvi književno organizirani tekst kojim zapravo započinje hrvatska književnost.

Tekst Ploče je segmentiran u nekoliko cjelina sa različitim razdobljima nastanka i sadrži:

1. invokaciju
2. zapis opata Držihe
3. minacijsku formulu
4. obvezu da se moli za darovatelja
5. zapis opata Dobrovita i
6. zapis o zajedništvu Mikule i svetolucijske opatije.

Bašćanska ploča započinje invokacijom. Invokacija u književnosti označava postupak u kojem pjesnik zaziva muze ili neko drugo božanstvo radi inspiracije. Takav postupak započinjanja djela, zazivanjem, bilježi se još od antike. Ključnom dijelu za književno proučavanje Ploče pripisujemo minacijsku formulu ili klevetu. Nakon zapisa opata Držihe

koji govori kako je kralj Zvonimir darovao zemlju za izgradnju crkve svete Lucije dolazi dio klevetanja. On predstavlja prijetnju svima onima koji bi porekli navedeno darivanje.

Osim Bašćanske ploče možemo uzeti u obzir i Jurandvorske ulomke. Jurandvorski ulomci su također pronađeni u crkvi svete Lucije u Jurandvoru. Oni su stajali nasuprot Ploče, pa neki od istraživača smatra kako je to nastavak Bašćanske ploče. Jurandvorski ulomci su četiri ulomka kamene ploče s glagoljskim slovima gdje se na jednoj nalazi opet ime Zvonimir. "Vjerojatnost nastavljanja teksta na drugoj ploči svakako opravdava takav naprasan kraj na lijevoj strani pluteja." (Žagar, 70)

Bašćanska ploča da bi se proučavala kao književno djelo moramo gledati iz kojeg vremenskog perioda ona dolazi te kakav joj je kulturni razvoj. Ploča sadrži osnovne odrednice književnog teksta, a to su pisac, odnosno pošiljatelj, poruka i čitatelj. Tekst je svečan i veliča događaj koji opisuje. Tekst Bašćanske ploče je cjelovit i zaokružen, bez obzira što je mogućnost da ima nastavak. No, na Bašćanskoj ploči razlikuju se dvije razine teksta, a to su autorova (vlastita) i tuđa (pridružena).

"I invokacija koja funkcionira kao dio okvira po svojoj je temeljnoj prirodi - citat. Iznimno je zanimljiva mogućnost da pretpostavljeno inicijalno "azb", prije invokacije, kojemu je ionako teško pronaći tekstni smisao, protumačimo kao autorov potpis, upravo segment kroz koji se mogu opravdati uključeni ostali citati. To bi ujedno mogao biti i krunski argument tvrdnji da je natpis Bašćanske ploče cjelovit tekst jednoga autora" (Žagar, 143). Sa sigurnošću se Ploča može gledati kao književno djelo jer sadrži određene karakteristike književnog djela kao što su invokacija, svečani, uzvišen stil, ritmizacija.

15. Bašćanska ploča kao kulturalni spomenik

Ne moramo uopće sumnjati u ulogu Bašćanske ploče u kulturnom razvoju srednjovjekovne Hrvatske. Ploča je najznamenitiji spomenik rane hrvatske kulture. "Bašćanska je ploča prvi poznati "krsni list" hrvatskoga naroda na hrvatskome jeziku i pismu, jer se na njoj prvi put navodi riječ hrvatski, i k tome još uz ime Zvonimira, jednoga od najglasovitijih hrvatskih kraljeva." (Strčić, 26). Kao što je već u radu napisano Ploča je pisana posebnim tipom hrvatskoga glagoljičkog pisma, odnosno pisana je prijelaznim tipom s oble na uglatu. No, ovo je vrlo bitno u vezi nacionalne povijesti. Sama pomisao na to da je tekst zapravo uklesan u kamen označava neku vrstu kamenog spomenika.

16. Bašćanska ploča u Europi

Bašćanska ploča ima veliku važnost u hrvatskoj povijesti, no također važna je i drugim slavenskim narodima zbog svoga pisma. Kako je pisana prijelaznim tipom glagoljice, s oble na uglatu, a obla glagoljica je stvorena radi slavenskog naroda, nije čudo što je intrigirala i strane znanstvenike. 1853. godine slovački filolog Pavel Jozef Šafařík je upoznao svjetsku znanstvenu scenu s Bašćanskom pločom. Češki slavist i paleograf, Václav Leopold Geitler, dao je potpuno tumačenje Ploče 1883. godine.

17. Bašćanska ploča kao pravno legalni dokument

Bašćanska ploča sadrži elemente i pravnog dokumenta. Da bi ju na takav način gledali moramo uzeti u obzir da je na Ploči zabilježeno darivanje zemlje kralja Zvonimira crkvi. Samim time je darovnica. Također Ploča sadrži "kletvu", odnosno možemo reći da određuje kaznu onome koji porekne sadržaj Ploče. Kao što je već u radu navedeno da se Bašćanska ploča sastoji od dva dijela, odnosno da je pisana u razdoblju djelovanja dva različita opata, ona sadrži njihova imena. Na Ploči se naglašava kako zapis u prvome dijelu piše opat Držiha. Navode se također i svjedoci, kletva, te Ploča sadrži i zamolbu da oni koji vjeruju mole za one koji su prorekli Ploču.

Kako svaki tekst sadrži uvod, razradu i zaključak, tako i pravni dokumenti sadrže protokol, korpus i eshatokol. Mateo Žagar objašnjava da protokol, prvi dio pravnog dokumenta, sadrži ime pisca i isprave, zatim ime i naslov destinatar, pozdravnu formulu.

U korpusu, drugom dijelu, nalazi se moralna poruka o svrhovitosti određene oduke, formula za objavljivanje sadržaja isprave, o okolnostima prije konkretnog pravnog čina, o objektu koji se daje, zatim, manje formule u zaštitu učinka pravnog čina, prijetnja kaznom osporavateljima dispozicije, najava kako će se i čime zajamčiti pravni čin, npr. potpisom.

Treći, posljednji dio, sadržava potpise i znakove osoba koje su sudjelovale pri pravnom činu. Sadrži datum i mjesto te vrijeme sklapanja pravnog čina. Sadrži dio kojemu je svrha izražavanje želja da isprava ima svoj puni učinak. Predočeni redoslijed dokumenta nije nužan, niti su svi dijelovi prisutni u nekim javnim ispravama.

Iz toga svega možemo zaključiti da je Bašćanska ploča uistinu pravni legalni dokument. Na njoj se označuje da je darovnica, da se daruje zemlja, sadrži kaznu, ako bi tko porekao darovnicu, sadrži čak i želju, odnosno molbu da se moli za one koji su porekli. Ono što nije karakteristično je to da su svjedoci upisani po sredini ploče, to se inače stavlja na kraju zapisa, ali možemo to pripisati autorovoj slobodi.

18. Zaključak

Bašćanska ploča nikada neće prestati fascinirati, ne samo istraživače, već i običan puk svojim izgledom, te sadržajem. Uvijek će biti misterij zbog brojnih nejasnoća koje se tiču potpunog dešifriranja njezinog teksta i primarne funkcije. Njena vrijednost je neprocjenjiva. Ploča je vjerojatno najznamenitiji spomenik rane hrvatske pismenosti. Ploča je jedan od najstarijih spomenika kojom se obilježilo darivanje zemlje benediktinskom samostanu na otoku Krku od strane kralja Zvonimira. Uz to Ploča potvrđuje Zvonimira kao hrvatskoga kralja. Ploča je vrlo bitna u proučavanju povijesti Hrvata i našeg identiteta. Ploča također potvrđuje da su Hrvati imali svoje nacionalno pismo, odnosno, Hrvati su razvili uglatu glagoljicu kojom su se koristili isključivo samo oni. Zbog opsežnosti svog teksta Ploča je temelj hrvatske književnosti. Kao pravni dokument gledamo je iz razloga što dokumentira darivanje zemlje samostanu, sadrži imena i svjedoke, te kaznu za onoga koji porekne tvrdnju. Bašćanska ploča kao takva ima brojne funkcije i sa sigurnošću možemo reći da je ona jedna od bitnijih spomenika, ona je blago hrvatskog naroda.

19. Bibliografija

Knjige:

1. Božanić, Anton, Milan Radić i Petar Strčić. *900 godina Bašćanske ploče: zbornik*, Baška, 2000.
2. Damjanović, Stjepan. *Kojim je jezikom pisana Bašćanska ploča?*. Zagreb. Disput, 2005.
3. Hercigonja, Eduard. *Tisućljeće hrvatskoga glagoljaštva*. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada, 2009.
4. Margetić, Lujo. *Bašćanska ploča*. Rijeka. Vitagraf, 2000.
5. Stamać, Ante. *Bašćanska ploča kao književni tekst*. Zagreb. Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2011.
6. Žagar, Mateo. *Kako je tkan tekst Bašćanske ploče*. Zagreb. Hrvatsko filološko društvo, 1997.

Časopis:

1. Fučić, Branko. "Najstariji glagoljski natpisi", *Slovo*, vol., br. 21, 1971, str. 227-254.

Internetski izvori:

1. www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13584
2. www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6206
3. www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22160
4. www.matica.hr/media/uploads/knjige/damjanovicbascanska.pdf
5. www.matica.hr/media/uploads/knjige/damjanovicbascanska.pdf
6. www.matica.hr/media/uploads/knjige/damjanovicbascanska.pdf

Slike:

1. Zvonimir, kralj hrvatski

Preuzeto s: www.croatianhistory.net/etf/basska.html

2. Bašćanska ploča

Preuzeto s: www.croatianhistory.net/etf/basska.html

3. Obla glagoljica.

Preuzeto s: tetovaze.info/tetovaze-slova/tetovaze-slova-glagoljice/tattoo-sa-slovima-glagoljice/

4. Uglata glagoljica.

Preuzeto s: arhiva.grad-krk.hr/Home9717.html?PageID=198

5. Tablica hrvatskih glagoljičkih slova s Bašćanske ploče.

Preuzeto s: www.croatianhistory.net/etf/basska.html